

ПОДЕЛЕ ОСИГУРАЊА

проф. др Наташа
Петровић Томић

ВРСТЕ ОСИГУРАЊА

I Подела према месту реализације ризика: Копнено, Поморско и Ваздушно.

- **Транспортно осигурање** може се дефинисати као врста имовинског осигурања која има за предмет имовинскоправне односе између осигуравача, који је преузео сношење транспортних и других ризика карактеристичних за превоз, и уговарача осигурања или осигураника, који на основу уговора о осигурању добија накнаду штете коју може претрпети у току операције превоза.

ТРАНСПОРТНО (КОМЕРЦИЈАЛНО) ОСИГУРАЊЕ:

може бити копнено, речно, поморско и ваздушно; каско, карго осигурање, осигурање од одговорности и осигурање других интереса у вези са превозом.

СПЕЦИФИЧНОСТИ ТРАНСПОРТНОГ ОСИГУРАЊА

1. **Извор права** – за поморска осигурања - Закон о трговачком бродарству, за осигурања у вези са ваздушним саобраћајем - Закон о ваздушном саобраћају.
2. Привилегија поморског осигурања у односу на остала транспортна осигурања

Принцип **диспозитивности** прописа о уговору о осигурању.

Истински живот начела **слободе уговарања**, непостојање потребе за заштитом слабије уговорне стране.

Повећани значај обичаја. Комерцијални и међународни карактер!

2. **Важење уговора** о осигурању најчешће је невезано за моменат закључења уговора. Формални и материјални почетак важења уговора се не поклапају.

Важење уговора, по правилу, се везује за операцију превоза. Подела транспортних осигурања на осигурања на путовање и осигурања на време.

3. **Осигурање на путовање** је модалитет осигурања који се врло користи у карго осигурању. Битан елемент оваквих уговора је осигурано путовање, тако да промена или одступање од осигураног путовања може имати за последицу губитак покрића.

Осигурано путовање одређују три елемента:

- Релација на којој се путовање одвија
- Пут којим превозно средство треба да се креће
- Време када се путовање одвија.

Одступања од осигураног путовања:

- Промена места поласка или места опредељења
- Услед скретања са предвиђеног или уобичајеног правца пута, без промене места поласка и места опредељења
- Услед знатног и неоправданог одуговлачења и закашњења.

Осигураник има интерес да покриће постоји од момента када роба напусти складиште пошиљаоца ради отпочињања превоза, за све време док траје путовање и док не стигне у складиште примаоца – “осигурање од складишта до складишта”.

4. **Општи уговори** су карактеристични за карго осигурање. То су уговори који се односе на већи број пошиљки које се у току одређеног периода превозе на ризик осигураника.

Општи уговори садрже само основне податке о роби која се осигурава, с тим да постоји обавеза осигураника да пријави сваку пошиљку која крене на пут, као и да пружи податке на основу којих осигуравач може обрачунати премију осигурања.

Предности коришћења општих уговора:

- Аутоматизам у пружању покрића: општи уговор покрива све пошиљке једног осигураника, које се на основу критеријума из тог уговора могу подвести под његов оквир.
- Примена просечних премијских стопа – осигуравачу поједностављаје обрачун премија, а осигуранику доноси уштеде.
- Изазов за несавесне осигуранике!

5. **Осигурање за рачун кога се тиче** – омогућава заштиту интереса управо оног лица које је у моменту наступања штете имало интерес на роби.

Обележја:

- Флексибилност – једним уговором може се покрити интерес више лица!
- Комерцијална функција – олакшава одвијање међународног промета.
- Појефтињење међународних трансакција – осигурањем које је закључио један учесник међународних трансакција штите се интереси и других учесника међународних трансакција.

6. **Уговорена вредност** – вредност осигураног предмета одређена у споразуму са осигуравачем, служи као детерминанта његове вредности.

Предности:

- Осигураник унапред зна од које вредности се полази приликом израчунавања накнаде.
- Осигурањем се може обухватити не само вредност осигураног предмета на почетку периода осигурања, већ и различити интереси које у вези са њим осигураник има или може очекивати да ће их стећи.
- Могућност оспорававања уговорене вредности од стране осигуравача само под тачно одређеним условима (напр.: ако “у већој мери премашује стварну вредност”).

II Подела према предмету осигурања

Критеријум поделе на осигурање имовине и осигурање лица: **предмет ризика** (имовинско добро, процењиво у новцу, односно лично добро, које се не може проценити у новцу) и **карактер обавезе осигуравача** (накнада претрпљене штете, односно исплата унапред уговорене суме осигурања).

Немачко право: одштетна и свотна осигурања, као и лична и нелична осигурања (?)

Спорно: осигурања лица са одштетним карактером (осигурање од последица незгоде, добровољно здравствено осигурање).

Обележја осигурања имовине:

1. Предмет изложен ризику има **материјалну вредност**, процењив је у новцу (напр: кућа, имовина...)
2. Циљ осигурања је накнада штете – **одштетни карактер** имовинских осигурања
3. **Интерес осигурања** – права из осигурања могу имати само лица која у моменту настанка осигураног случаја имају интерес да се штета не догоди.
4. **Терет доказивања.**
5. **Суброгација.**

Обележја осигурања лица:

1. Предмет изложен ризику су **лична добра** (живот, интегритет, здравље, радна способност...), која немају материјалну вредност
2. **Циљ осигурања није накнада штете**, тако да на суму из осигурања нема утицаја висина настале штете. Сума коју исплаћује осигуравач је противчинидба уплаћеним премијама, а не проузрокованој штети.
3. Принцип обештећења се не примењује, тако да се **не захтева постојање материјалног интереса на страни корисника осигурања**. Захтева се пристанак осигураника (и осигураног лица!) да се осигурање односи на случај који бу се могао догодити њему.

ЗОС, у складу са поделом из Директива ЕУ, усваја поделу на животна и неживотна осигурања – чл. 5.

Врсте животних осигурања: чл. 8.

Врсте неживотних осигурања: чл. 9.

Критеријум поделе на неживотна и животна осигурања је **надзор над делатношћу осигурања**. У директивама се, наиме, прави разлика између услова које треба да испуне друштва за осигурање која се баве пословима животних и услова који се траже за обављање послова неживотних осигурања.

Немогућност једног друштва осигурања да се истовремено бави пословима животних и неживотних осигурања (чл. 24).

III Подела према начину настанка

ДОБРОВОЉНА И ОБАВЕЗНА ОСИГУРАЊА

Аргументи против обавезних осигурања:

1. Вид принуде, нарочито неоправдане према савесним лицима. Они овим путем постају део заједнице ризика у којој плаћају и за оне који су неопрезни и чешће изазивају штете
2. Економски терет за осигуранике – осигурање као паропорез (?)
3. Не остварује се циљ – накнада штете, већ се ствара повод за парнице
4. Свест о постојању осигурања доводи до опадања пажње осигураника – морални хазард осигураника
5. Делује дестимулативно на осигураваче

Аргументи у прилог обавезног осигурања:

1. Принуда је у функцији обезбеђења права на накнаду штете
2. Што је шира заједница ризика, то је економски терет који погађа појединца мањи
3. Трошкови парничења и уопште осигурања смањују се нарочито заснивањем непосредног правног односа између осигуравача и оштећеног у осигурању од одговорности
4. Постоје бројни институти попут: права регреса према осигуранику који је штету проузроковао намерно или грубом непажњом, клаузуле учешћа у штети...којима се спречава морални хазард осигураника
5. Принцип конкуренције важи на тржишту осигурања и поред увођења обавезних осигурања

ОБАВЕЗНА ОСИГУРАЊА У СРПСКОМ ПРАВУ:

обавезна осигурања у саобраћају; осигурање од одговорности предузетника нуклеарног брода и корисника нуклеарног постројења на копну; осигурање власника или носиоца права коришћења опасних материја које се превозе на територији РС од одговорности за штете трећим лицима или загађења животне средине у току превоза; осигурање од одговорности ревизора, адвоката, јавних бележника, стечајних управника, друштава за посредовање у осигурању, овлашћеног актуара...

СПЕЦИФИЧНОСТИ ОБЛИГАЦИОНИХ ОДНОСА ИЗ ОБАВЕЗНОГ ОСИГУРАЊА:

1. Обавеза да се закључи уговор; уз могућност да правни однос настане и на основу самог закона
2. Ограничење аутономије воље и за осигуравача и за осигуранике
3. Законско уређење садржине уговора
4. Континуитет покрића
5. Потреба заштите лица ван уговорног односа – тзв. оштећена лица (директна тужба против осигуравача, забрана истицања приговора оштећеном иако се ти приговори могу истаћи осигуранику)

IV Подела према начину изравнања ризика

Обавеза друштава осигурања да врше расподелу ризика. Разликујемо унутрашње (у оквиру самог друштва осигурања) и спољно изравнање ризика.

Друштва за осигурање имају законску обавезу да у покриће примају само оне ризике који не превазилазе њихов *максимални самопридржај*.

Самопридржај: део износа уговором преузетих ризика који друштво увек задржава у сопственом покрићу и који може да покрије својим средствима.

САОСИГУРАЊЕ - хоризонтална расподела ризика између осигуравача.

Правно посматрано, постоји један уговор о осигурању, а преузети ризик се дели између више осигуравача.

Законска дефиниција: закључивање и извршавање уговора о осигурању са више друштава за осигурање која су се споразумела о заједничком сношењу и расподели ризика (чл. 6 ЗОС).

Елементи:

1. Више осигуравача
2. Исти ризик
3. Исти предмет осигурања
4. Сваки од осигуравача преузима део (квоту) осигуране суме или осигуране вредности.

Реч је о *модалитету сарадње друштава осигурања*. Друштва повезана у пул саосигурања заједнички иступају на тржишту осигурања, чинећи могућим пружање покрића и оним ризицима које не би могао прихватити ни један појединачни осигуравач.

Обележја саосигурања:

1. Осигуранику су познати сви осигуравачи и њихови удели
2. Сваки саосигуравач је у непосредном правном односу са осигураником – саосигурање карактерише онолико уговора колико је и саосигуравача
3. Правни односи између појединих саосигуравача су без утицаја на право осигураника: а) ако један од осигуравача престане да носи свој део покрића, то не утиче на остале уговоре; б) сваки осигуравач покрива свој део у целини.

Без саосигурања се не може замислити покриће тзв. **великих ризика** (бродови, ваздухоплови, атомске централе...).

ЗОО, чл. 935 – принцип солидарне одговорности саосигуравача према осигуранику.

Транспортно осигурање – принцип подељене одговорности саосигуравача.

РЕОСИГУРАЊЕ - вертикална расподела ризика између осигуравача и реосигуравача.

Законска дефиниција: закључивање и извршавање уговора о реосигурању којим се осигурани вишак ризика изнад самопридржаја друштва за осигурање преноси у реосигурање (чл. 7 ЗОС).

Друштво осигурања које не успе да вишак ризика реосигурава у земљи може то учинити у иностранству.

- Улога реосигурања тј. временско и просторно изравнање ризика које се њиме постиже је још значајније од циљева којима служи саосигурање. Посебно се истиче регулаторна улога реосигурања у вези са покрићем катастрофалних ризика.
- Средства која су реосигуравачи спремни да издвоје служе, с једне стране, заштити осигураника и жртава ових ризика, а с друге стране, омогућавају опстанак осигуравача и поред одступања од резултата рачуна вероватноће и закона великих бројева. Њихова финансијска равнотежа остаје очувана, што се одражава на целокупну привредну стабилност и непрекинути привредни раст.

V Подела према начину организовања осигурања

- ПРЕМИЈСКО (заштита осигураника посредством осигуравача, који је професионалац за послове осигурања) V.
- УЗАЈАМНО ОСИГУРАЊЕ (заштита без посредника, тј. осигуравача; чланови ризичне заједнице образују фонд за исплату накнада/сума осигурања)
- ДРУШТВА ОСИГУРАЊА V. ДРУШТВА ЗА УЗАЈАМНО ОСИГУРАЊЕ

VI Подела према броју предмета осигурања

Критеријум поделе је број предмета обухваћених уговором о осигурању.

Индивидуални уговори о осигурању – који историјски претходе - су уговори које закључује једно лице у своје име и за свој рачун или у туђе име и за туђ рачун.

Тек у новије време, када је *економичност закључења уговора* о осигурању постала императив, развијају се колективни уговори. То су уговори које закључује уговарач осигурања, био он правно или физичко лице, а којима се од ризика штити већи број осигураника који су са уговарачем осигурања у правној вези.

Колективно осигурање у ужем смислу: уговор којим се осигурава више лица или више ствари које припадају већем броју лица.

Примена: у осигурању ствари (колективно осигурање усева или плодова), у осигурању од одговорности (осигурање од одговорности лекара припаднике лекарске коморе), и у осигурању лица (осигурања од последица несрећног случаја).

Уговорне стране: осигуравач, уговарач осигурања и осигураник.

Централну улогу код колективних осигурања има уговарач осигурања.

Припадник групе тј. осигураник приступа уговору у целини, и то на основу споразума уговарача осигурања и осигуравача.

Да би се могао закључити колективни уговор о осигурању кључно је постојање групе. Само члан одређене групе (удружења, савеза, коморе) може бити обухваћен колективним уговором о осигурању.

Правило је да су уговором обухваћена тачно одређена лица или тачно описана лица.

За постојање групе релевантан је однос свих чланова те групе са самом групом (напр.: чланови професионалног удружења), док је њихов међусобни однос ирелевантан.

Закључење колективног уговора прати издавање заједничке полисе, уз коју се прилаже списак осигураних чланова, као и индивидуалне исправе о осигурању.

Што се тиче имена осигураника да ли ће она бити означена зависи од тога да ли је уз полису осигурања приложен списак у коме се она наводе или је приложена само званична евиденција уговарача осигурања.

- Уговори са обавезним и необавезним приступом.
- *Уговор са необавезним приступом* је у ствари оквирни уговор који закључују осигуравач и уговарач колективног осигурања, док сваки осигураник појединачно приступа.
- *уговори са обавезним приступом* су најчешће део допунске социјалне заштите запослених. Закључује их послодавац са осигуравачем на основу радноправног законодавства. Самим потписивањем колективног уговора осигуравач има обавезу према сваком члану групе.

Предности колективних уговора у односу на индивидуалне:

1. Олакшава техничку организацију осигурања: обухватање сродних објеката, хомогеност и бонитет ризика.
2. Начело економичности закључења уговора: уместо да свако од лица обухваћених колективним уговором самостално закључује уговор са осигуравачем, уговарач колективног осигурања закључује један уговор за осигуравачем у име више лица
3. Појефтињује добијање покрића: будући да осигуравач једним уговором добија посао осигурања већег броја лица, за очекивати је да ће премија бити повољнију у односу на ону који би наплатио по основу индивидуалног уговора

4. Повољнији за осигуранике у целини (када се прибавља, примера ради, осигурање од последица несрећног случаја за запослене, чланове одређеног синдиката, њима се нуде повољнији услови од уобичајених: не узимају се у обзир године живота, здравствено стање или степен инвалидитета на начин на који се то, иначе, чини у овом осигурању. Тако сви осигураници чланови одређене групе добијају повољније услове осигурања, у смислу не само снижене премије, већ и уједначене суме осигурања, без обзира на разлике у погледу величине ризика
5. Делује подстицајно на развој нових врста осигурања.

- Иако се данас колективни уговори о осигурању све више користе и код нас, сматрамо да непостојање модел-уговора, услова и тарифа које треба да донесе удружење друштава за осигурање представља сметњу развоју колективних уговора. Код нас свако друштво за осигурање има "своје" услове колективних уговора, што чини да потрошачи услуга осигурања код нас не уживају исти степен заштите.